

958

TOPIC: TRADITIONAL MEDICINE.
INFORMANT: VENI VOLAVOLA (M54)
PLACE OF ORIGIN: NACULA NAVITI
YASAWA.
PLACE OF INTERVIEW: NACULA.
DATE: NOVEMBER 1984.

INVESTIGATOR: ~~XXXXXXXXXX~~ Willie D.
S.R.

Vinaka vakalevu, au via vakavinavinaka vakalevu ki na matanitu kei na veiliutaki me baleti keda na i taukei. Au marautaka e na macawa oqo, e na kena tiki ni siga, e na nona yaco mai na wekequ, ka lako tiko mai e nai talai mai vua na Turaga na Paraiminisita, ka donumaka sara tu na noda vanua e na Yatu Yasawa. O yaco mai mo mai gara toka e so na draunikau, e dau yaga tu vei keda na i taukei. Au via vosa ga e na mate au kila tu ni tu na kena draunikau. E dua na Waqalutukete, na waqalutukete na kena i matai ni kena wai na Buaniviti, na kena i karua, na waka ni Soni, na kena i katolu na Dredre. Na kau tolutolu oqo, e musu ga mai, mai biu laivi na kena tabutusiga, oti ya qai qari na kena taba i loma. Da qai biuta koto e na basini, me qaqaraka na kena ka e kari me lako mai na kena wai. Ia na kena wai me tuturu vakamalua tiko me vaka e dau caka na ti. Da tuturu vakamalua toka da qai biuta kina na kau oqo. Da qai toburaka na kau oqo vakaukauwa sara, kua ni wakawailevu taka sara, me sosoko toka ga. Oti ya qai biu na kena kosakosa, vakavulo taka ka gunuva. Gunuva vakadua e na mataka ni bera na kana, kena i karua ni bera na kana e na sigalevu.

Na kena i karu na wai ni Waqaqada. Na wainiwagaqada oqo, e dau vakavuna na vutu ni yago na daku, Na wai ni Waqaqada oqo na matai ni kena wai na qiqila, me walu na drauni qiqila, walu talega na drauni Soni, oti ya tauri tale ga mai e walu na drauni dovuu. Ka uta ga mai, sota vata na wai oya, qaqi vata, olo vata e na dua na vulo, tuvulaka, oti oya qai wakia vata e na dua na beseni o qai qaqiraka vata, lau gunu sara.

E rua tiko na wai ni Waqaqadra, au rogoca tiko, na ka oqo e yaga vakalevu sara vei ira na marama ni Natuicake, o ira na marama ni Wailevu. Baleta ni ra dau siwa tu. Ya e ka nni oca.

-- Ratu na Waqaga tui kete o ni tukuna tiko oqo vei au, e mate vu vakacava oqo. Ka ni oca talega, se kani oca sivia se cava?

Na waqaga te i kete, naqso na gauna o dau dabe balevu, so na gauna o cakacaka kaukauwa, so na gauna o lako mai e na cakacaka o se katakata tu ga o sa via kana, ya na vanua oqo e dau sora kina na mate oqo na Waqaga.

-- O ni tukuna vei au ni matai ni wai ni Waqagatuikeke na Bua ni Viti. Oqo e ra vakayagataka na tolona, se wakana se cava? Lako ga yani o taya mai e duana Bua ni Viti, ia na ka kaukauwa taudua ga na kena ka toka i ra. Na waka ni soni, kei na tolo ni dredre.

-- Ratou waki vakia qai tuki se ratou dui tukituki qai waki vata? Sega, waki vata ga qai tuki vata, qari vata, qai tuki vata

taucoko. Qi bosoi vakadua e na beseni.

-- Ratu, rawa ni gunuvi vakavica na wai oqo, e na dua na siga?
E rawa ni gunuvi ga vakarua, ke bibi na mate e tiko vei iko
o rawa ni gunuva vakatolu, yakavi qai biuta laivi na kena
kosakosa.

-- Na nomu gunuva, me oti na nomu kana se sebera na nomu kana?
Sebera na nomu kana e na mataka lailai, mo sa gunuva, na kena
i karua, bera na nomu kana e na siga levu, mo sa gunu tale.
Ya o na vakila vinaka saraga na tatara ni wai ki na nomu gaca-
gaca ki na nomu bula.

-- Vaka vica na siga na nomu gunuva toka na wai oqo, na wai ni
Waqaga dui kete oqo, Ratu?
Me dua ga na siga na i vakarau ni nomu gunu. Mataka , Sigalevu
kei na yakavi.

-- Kevaka e mani seg a ni mana na wai oqo, e dua tale tiko beka na
wai ni na taurivaka?

Na kena i vakarau, o na vakila na kaukauwa o ya me va na bogi.

Kevaka o sega ni vakila e yaqomu na wai, kevaka o sega ni
vakila i yagomu na wai oya, e na vakaqarai tale e dua na wai.

-- Ratu, au kerea mo ni talanoataka vei au, na wai ni waqagadui-
kete, e dua beka na vakatatabu vua na turaga e taura tiko na
wai oqo?

Na wai oqo, o au na wai oqo e na gauna au rogoca tiko, au sa
gunuva tiko, au sega ni kila tu na kena tabu. Me vaka e so
na wai e kena tabu na ka damudamu se na vuaka. Na wai oqori

e sega. Na levu ga ni nomu gunu, na levu ga ni ka e tu i matamu, o tiloma taucoko.

-- Vaka e so na wai da dau gunuva e dau tiko talega na kena i lumu. Ne lumu tu kina na yagoda, vakacava na wai ni Waqaga ni tui kete oqo e tiko tale ga na kena i lumu?

E sega, e sega na kena i lumu na ka oqori, na wai e dodonu ga me da gunuva.

-- Ratu, ni vakamaca~~la~~ taka vei au na wai Waqadre, me vaka o ni tukuna tiko vei au. O ni na taura na drauna malumalumu se na drauna kaukauwa?

Na wai ni waqadra oqo, ~~xi xixi~~ x ke o tiko voli e na nomu i teitei e na dua na siga, se o lako tu i qoli, o vakila mai na liliwa ni sa yacovi iko mai na mate oqo. Na liliwa oqo, e lako vata mai na viakana, ka via malumalumu sara na yagomu. Na i vakarau ni mate oqo o liliwa, mosi na yagomu, turuvi iko mai na wai ni matamu, o na via kana, e na via tasogo tale ga na daligamu. Ya na waqadra. Ia na kena wai, na matai ni kena wai na drau ni qiqila, taura mai na drauni qiqila, oti ya, qai vakaqara tale mai e walu ha drauni soni, me drauni soni kaukauwa toka, kua ni drauna malumu, taura ga mai na kena ko e via kaukauwa. Na kena i katolu, na drauni duva. Na duva ga vei keimami e Yasawa. Duva ni Viti. 6 Taura ga o ratou na wai tolutolu o yamusumusulaka taqra mai e dua na vatu me tukitukilaki vaka vinaka sara. Qai biuta e na dua na besehi, wai batabata, kua ni vakalevu sara na wai, mo kila ga me rauti iko. Mo kila ga me sosoko me rawa ni

cakacaka i yagomu. Oti ga oya, biu lai vi na kena kosakosa. Na gauna sara ga mo vakavulo taka ka gunu sara. Ia, mo kua ni kana i liu, se mo gunu ti i liu, me curu galal sara ga yani na wai o ya. Ke o kila tiko ni bibi na yagomu, gunuva tale na wai oqori ni sebera na vakasigalevu. Ia kevaka o vinakata me lako tani mai vei iko na mate o ya. Gunuva vakatolu e na dua na siga.

-- O na rawa ni gunuva vakavica na wai oqori?

E rawa ni dua ga na siga. Kevaka e sega ni mana na wai daru veitalanoa taka tiko oqo, gunuva vakatolu e na dua na siga.

Otioti ga o ya na gauna o na taurivaka.

-- E na rawa ni gunuvi ga e na dua na siga? Ke vaka e sega ni mate na wai daru veitalanoa taka tiko oqori Ratu, na cava tale o ni na rawa ni vakayacorā, e tiko tale beka e dua na wai o ni rawa ni vakayagataka?

Na i vakarau ni wai oqori, mo vakila mada i yagomu me rua na siga kei na rua na bogi. Au sega ni vakatitiqa taka na mataqali draunikau ko u tukuna tiko oqori.

-- Ratu, au kerea mo ni talanoa taka vei au, e so na wai vakaviti e tiko na kena vakatatabu. Vakacava na wai daru veitalanoa taka tiko oqo, e tiko tale ga na kena vakatatabu?

Na wai oqori, e so na mataqali wai e tiko na kena vakatatabu, vaka na vuaka, vaka na ka damudamu, na kuita, se na qari, na ti se cava. Ia na wai oqori, o au madaga na gauna au dau gunuva kina na wai oqori, au sega ni kila e dua na kena tabu. Na levu ga ni noqu gunuva na wai oqori, na levu ni ka e tu i mataqu, drau tiloma yani. O sega tale ni vinakata me tiko.

-- E tiko na kena i lomu?

E sega.

-- Sa vinaka, na i kuri tiko beka ga ni vakatotomi ~~me~~ baleta na wai vakaviti. O ni na rogoca kina oqo e dua na marama o Losalina Navunibuka, e dua na marama yabaki vitusagavulu ka ono. E marama mai na koro o Somosomo, mai Naviti, Yasawa. Sa vinaka vakalevu sara Lsalina, au kerea, de daumaka mo ni talanoa taka vei au, na wai vakaviti o ni kila toka?

Sa vinaka, e vakacolatia tu i matani, vi kemunu na Turaga ni Viti raraba, kei kemunu na kena marama. Ni cola vina, e sa vakarau qo me u talanoa vei kemunu. Me baletia na, na wai ni oca, na wai ni oca, e va na kai. E kila na Vativati, e kila e varua na lele, e katolu na Kutumerase, e ka va, na Tokalo. Na wai ni oca ya.

-- E vakacava na wai oqo, e ka na oca sivia.

Tabu macala tiko de ka nai cakacaka vakalevu. Dau cakacaka vakaikai e na dra ni siga. Sa sivia na cakacaka, dau cakacaka vakalevu tu.

-- Sa na veitauvi beka mai na oca?

Io.

-- Ni tukuna toka mai vei au Losalina na vativati, e taurivaki na drauni vativati, na tolona, se wakana?

Na drau.

-- Na drauna malumu se na drauna kaukauwa?

Na drauna gaki e tautauvaka kece.

-- Ni o sa kauta mai na drauna, e vakacava na lele, e vakayagataki na drauna, se tolona, se wakana?

A drauna saraga.

-- E vakatalega ki na na Kutumerase?

Io. Na drauna.

-- Na Tokalo.

Na drauna.

-- Oi, o ratou na kau ogo, e na vica beka ~~ha~~ drauna o ni na taura mai, e walu beka se vica?

O taura ga na kena levu. Na kena levu ga o taura vinakata.

E sega ni ~~kavu~~ wili na kena levu.

-- Ni o kauta mai, o na mai mama, se o na mai bosoka e na dua na beseni wai se cava?

Dua ga na beseni wai, dua ga na beseni levu, o bosoka kina vakamatailalai.

-- Na wai daru veitalanoa taka tiko ogo, e vakayagataki kina na wai batabata se na wai e via katakata toka vakarauta?

Na wai batabata. E tautauvata ga na wai batabata se wai katakata, me caka ga me gunuvi vakatolu e na dua na siga.

-- Na gunuvi vakatolu ogo, e gunuvi ni sebera na kana, se sa oti na kana?

E tautauvata ga, o bera ni o kana se o sa kana oti. E vakatau kece ga.

-- I vei e daumaka, o sebera ni o kana, se na gauna o sa kana oti kina. E vei e na daumaka toka ni o na gunuya na wai ogo?

E vinaka ni o sebera ni kana.

-- E tiko beka e dua na kena vakatatabu vei koya na turaga e tauvi koya tiko na oca ogo?

E vava na ka

E rua ga na kena tabu, e dua saraga na vuaka. Me kua ni kania, na kena i karua na kuita.

--Kevaka e na vakatara o koya na tabu oqo?

Sega, e sega ni tabu sara o koya me yacova ni mate. Me oti ga na tauvimate, qai kana.

--Kevaka e kania o koya na wai oqo, e na gauna se tauvinate tiko kina?

E na sega ni mana na wai oqo. Kevaka e na vakatabuya, dua ga na vulo sa oti.

--Rawa ni vica na siga na nona gunuva toka o koya e tauvimate?

Dua ga na siga, kevaka e na mani levu vua, sa na rawa me na qai caka tale e na dua na siga.

--E rawa ni vica na siga, e na qai oti vua e dua na turaga e tauvi koya tiko na oca? Oti e va na siga sa na oti vua na oca se cava? Se dua na macawa, se dua na vula?

Na tamata kece e somia na wai ke, e so beka talega na foto.

E rawa ni somica me dua na vula, ke qatia, e na rawa ni somia vakarua.

--Vinaka vakalevu sara Losalina, au kerea me daru sa toki tale e na wai ka dua, me vaka o ni tukuna toka vei au na wai ni kida ni gone. Au kerea mo ni talanoa taka veiau, na kau cava o ni na taurivaka, na kena i vakavakarautaki ni kena vakayagataki na wai ni kida ni gone?

E levu tu na kena vei mataqali wai, qibabale vua na kena i tara.

Ia e tiko sara ga na lequ wai, e solia saraga na lequ i tubutubu.

E solia sara vei au e na gauna au sebera sara kina ni yakawati.
Na gauna au se gone yalewa kina, sa dautukuna vei au o rau
na noqu i tubutubu meu lai cakava mai na wai, me ra rawa ni
gunuva o ira na tauvi ira tiko, e tauvi ira tiko na kida.
O kila na kutumerase o sa kila tiko, me dua ga.

-- Qo o ni na vakayagataka na drauna se tolona se vuana?

Na drauna ga me mamai, soli vua na gone dramidrami.

-- Ya e mama o tinana, se o koya na dau soli wai?

E mama ga o tinana.

-- Ia na mama oqo, e soli taucoko na kena wai ga, so soli talega
na kena kosa?

Kevaka e sa levu, sa sivia na kida, e na ~~xakx~~ rawa ni vakalalai
ga na kosa malumalumu, ko me sa mamai vakavinaka sara.

-- Me na yabaki vica beka na gone oqo?

Me yabaki dua, se vula ono, se vula tolu, se yabaki rua sara.

Me ra gunuva na wai oqo.

-- Dua na kena i vakatatabu?

E sega.

-- E rawa ni gunu vaka vica na gone e tauvi koya tiko na kida?

Kevaka sa gunu ga o ya sa oti, ia sa vinaka. Kevaka e se
tauvi koya tiko me qai caka tale e dua tale na kena wai.

Ia, e mamai ga.

-- Ya me oti na nona kana, se na gauna e sebera kina na kapa?

Na gone e sucu, e na rawa ni sucu oti, qai gunu, se sebera ni
sucu.

?? Ia kevaka e sa gunuva oti na gunu ogo na wai ni kida, o ni tukuna tiko ogo, na kutumerase, e na dua tale ga na i lumu e soli vma me lumu tiko kina?

Na kena kosakosa sara ga. Me kena i wali.

-- Ya sova tale kina na waiwai?

Sega na kena kosakosa saraga. Ni gunu oti ga, me boro sara kina.

-- Boro i serena, se boro i dakuna?

Na yago kece. I yagona kece.

-- Vinaka vakalevu losalina, ni bera ni daru toki tale yani e na dua na wai, me vaka o ni tukuna na wai ni cavuka. E wai ni cavuka leka, se wai ni cavuka balavu? Ni talanoataka mada se wai cava o ni taurivaka, na kena i vakavakayagataki ni wai ogo, na wai ni cavuka leka?

Vinaka, na wai ni cavuka, na i matai na gasau, e ruasagavulu na vusona me cavu, ruasagavulu se tolusagavulu. Se tini me ra vivi sa ga. Na waka ni vativati, na walumuka na drauna, kei na waka tale ga ni digi. Qai tuki vata, kau mai, qai tuki vata, qai tauvuloni. Ni sa oti me qai vakawai katakata, e na dua na beseni. Ni sa laki gunuva o tinani gone, me caka e dua na kena kakana, me tavu. Tavioka, se uvi, se vudi. Oti ya luva, kena i luva. Ni sa somi bevu, qai lai biu na kena kosakosa i waitui, ya ni sa oti e bogi va.

-- Na kosakosa e biu i waitui?

Io. Na kena tabu, kua ni vakawaitui na kakana. Saqa ga e na

kakana e na wai dranu. Kua ni gunu ti, na ka damudamu kece, me vaka na kuita, na seka, na lairo. Na ka damudamu kece, me kania ga na ka vulavula, mo gunu drauni moli. Na waibuta me kua nā vakawaitui.

--Ya na wai ni cavuka leka?

Cavuka leka kei na cavuka balavu.

--Losalina, au kerea mo ni vakamatata taka vei au na cavuka leka kei na cavuka balavu, na cava na Hedrau duidui?

Na cavuka leka, kevaka e sa dua na tinani gone e vakasucu, me sa tu vua na cavuka leka, sucu rawa ga na gone i tuba. Me sa oti me sa vakasavasavataki na gone, sa manati koya sara na tinani gone na mate oya. Kevaka e sa tauvi koya tiko na cavuka leka. Ya sa lialia, oti ga na lialia ya sa oti saraga vua, dua ga na siga.

--Kena i balebale na wai oqo me sova totolo sara vua ke sa manati koya na cavuka leka?

Io.

--Na cavuka balavu?

Na cavuka balavu, sa rawa ni dua na ulumatua e cavuka kina, se sega ni tauva mada na i matai, na i karua, e na qai tauva kina, na luvena i karua. Me qai dau tauvi koya, me vaka tu e lialia. Me dau cila na siga, me qai dau lai vakacilayi siga tu. Se dau rerevaka na tamata e lako mai, me dau vuni. E vakasaraga na lialia, e cudrucudru, cudruvi ira kece na lewe ni vale, se ko tamata se ko tinana. E na qai soli ga vua na wai oqo. E na bula kina.

--Na vativati, na gasau, vuso ni gasau, na walumuka drauna taucoko,

- Kena i balebale, na drauna malumu kece o ni na taura oqo, se na drauna ga o ni tara rawa mai?
Na vativati e sega ni tauri na drauna. E tauri ga na wakana, E vinakati ga na wakana, Na drau ni walumuka kei na waka ni bini.
- Qo me tuki rawa taucoko qai mai waki?
E sava vinaka, qai tuki, qai waki vinaka. Qai sova na wai katakata me kena wai.
- Me vaka ni o ni tukuná tiko vei au, e rawa ni ruasagavulu se tolusagavulu na vuso ni gasau,
Io, me ra vâiveisa ga.
- Ia, vakacava na walumuka? E rawa ni vica na drauna o ya?
E vakatau ga vei iko na ka o kauta mai, e vakatau ga.
- Ia, na vativati e rawa ni vica na wakana na kena musumusu?
Na kena levu ga o vinakata.
- Vaka talega kina na bini?
Io.
- Kp ya na wai oqo, ke o ni gunuva tiko na marama, e na rawa ni o ni gunuva vakavica e na dua na siga?
Dua na siga o rawa ni gunuva vakatolu. Me yacova ni o vaka bogi va. Ke o sa vakabogiva oti, qai vakatarai na tabu, qai lai biu i wai na kena kosakosa.
- Ia na kena gunuvi tiko na wai oqo, e dau gunuvi tiko ni se bera na kana, se sa oti na gauna ni kana?
Sebera na kana. Nai matai ga ni gunu, me dau saqa e dua na kena tavioka se cava, me kena i luva.
- Dua beka na ka na kena lai biu na kosakosa e na i ka va ni

na cava e sega ni biu kina e na i karua ni bogi?

Baleta ni gunuva tiko ga e dua na vulo, me bogi va ga na kena gunuvi tiko.

-- Sega ni veisau na vulo?

Sega ni veisau, qai lai biu ga i waitu. Kua ni dua na tamata me vakama, kevaka e na vakamai, e ra tukuna ni na mate sara

** na tamata o ya.

-- E na mate ko e vakama na kosakosa o ya, se o koya e gunu tiko? O koya e gunu tiko. E sega ni dina talega.

-- Ia o koya na marama e na gunuva toka na wai qo, e na dua talega na i lumu e na lunuta tiko?

E sega.

-- Vinaka vakalevu sara Losalina, toka tale mada na nodaru wai ni sucu gaga. Au kerea de rawa ni o ni talanoa taka vei au, na kau o ni na taurivaka, kei na kena i vakavakarautacoko ni taurivaki ni wai ni sucu gaga?

Na wai ni sucu gaga, na tolo ni rara, na toloni wiriwiri, na tolodra oqo e vakayaga taki.

-- Na tolona oqo, o musuka mai, se o karia mai, se cava?

Tautauvataga ke o karia rawa, mo rawata ni karia mai veikau, sa na rawa. Kevaka o musuka ga mai qai mai o karia ga i vale. Mai tauvuloni ga i vale.

-- Na nomu kauta mai na toloni rara oqo se na toloni mira, o na taura mai na tolona e cilava tu na matanisiga, se dua ga na tolona o tara rawa mai?

E vakatau ga vei iko na kulina, se na tolona, na tolona ga

e rawarawa. E rawarawa ga na tolona.

-- Kau mai sa qai mai tuki sa qai bosoki?

Io, e tauvuloni, e kari, tauvuloni sa qai bosoki.

?? E bosoki vata kei na wai katakata se wai batabata?

Bosoki vata kei na wai batabata.

-- E rawa ni gunuva vakavica o koya na marama e tauvi koya tiko na sucu gaga oqo?

Vakatolu ga e na dua na siga.

-- E rawa ni vica na siga na nona gunuva toka na wai oqo, me qai oti kina na wai oqo? me na qai oti kina na mate oqo?

Vakadua ga e na dua na siga, kevaka e na levu, na tauvi koya tale tiko ga o koya e gone, lai caka tale mai. Ya me sa biu tani kina ko a sa taurivaki oti mai, ka me lai rua tale mai na ka vou.

-- Ia o koya na wai ni sucu gaga oqo, e vakayagataki vata kina ke gaga ruarua na mata ni sucu, se dua ga?

Ruarua , me tauva ruarua na mata ni sucu. Sa lai dromodromo mai kina na yaloka ni matana na gone, ka sa lai voleka sa kina ni mate, sega ni kana.

-- Dua na i talanoa o ni rogoca mai vei ira na matua, me bakaeta na mate oqo na sucu gaga, e vu vakacava?

E rairai e vu ga mai vei tinā, na kena kunekunetaki na gone, sa rui levu na macake. Kevaka e dua na tina e sa kunekune voli, me sa gone wai ni macake, e na sega ni tauvi koya. Me gunuva vaka

na waini macake, ni bera ni kumekune.

-- Vinaka vakalevu, oqo e dua na marama o Mereoni, Veiseyaki, e dua na kena marama yabaki vitusagavulu ka walu, mai na koro o Kese, Naviti, Yasawa. Vinaka sara vakalevu Mereoni, au mai rogoca ni ki kila tiko na wai ni tadoka ni vakasucu. De daumaka mo ni talanoa taka vei au na wai cava o ni kila toka me baleta na mate oqo ni vakasucu?

-- E vu vakacava na mate oqo, na tadoka ni vakasucu?
Ni sa vakasucu e dua na marama, qai cakacaka bibi, se davo malumalumu na gone, qai vutu na uluma me vaka e boiri na matana, mosi na dakuna,

-- Qo sa tadoka sara tu ga oqo?
Qo saraga na tadoka ni vakasucu.

-- Ia, na drauni kau cava o ni na taurivaka?
Na draunikau me na gunuva, na vativati.

-- Qo na sorena, na wakana se na cava?
Na tolona, vata kei na drauna. Iai kau mai, biu e na vulo ni niu, qai tukituki. Tukituki qai vusoi qai lai gunu.

-- Ni tukuna toka oqo na tolo ni vativati, e kauta mai na tolona qai musumusu se dua ga na tolona levu qai mai kari se?

Na vativati e ra sala voliga, so na gauna da dreta ga mai sa tacavu., sa lako ruarua mai, Qai kari ga vakasavasava, qai tukituki.

E-- E vica na drauni vativati e na taurivaki?

Kevaka e sa levu toka na tolona, me caka tale ga mai na drauna.

Sa na qai lai kau mai, tuki vata sa qai lose vata. E na qai boso vata kei na dua na wai, na wai dranu.

-- Na marama e tauvi koya tiko na wai oqo, e na rawa ni gunu vaka vica?

E gunuva vakadua walega.

-- Dua na siga e gunuva vakavica?

Me gunuva vaka tolu e na dua na siga. Na i matai ni nona gunuva ko au sa cavuta oya. E na i matai ni gauna e na gunuva kina ena mataka, ni sebera na kana, gunuva ga me vo vakalailai, qai mai tauri yani na kena vo, me sova e na dua na taki, qai mai sova yani i daliga. Qo me sova ruarua e na loma ni daligana. Qai mai sova tale yani i uuna, me qai cedruma cake. Ya na i matai ni gauna e gunuva kina. Oti i muri sa gunu ga, sigalevu kei na

-- yakavi. Na wai e gunuva tiko oqo e dua na marama e tauvi koya tiko na tadoka ni vakasucu, e na vica na siga na nona gunuva toka rawa ni va na siga se, tolu na siga se e na vakatau ga e na dua na vulo?

E sega, ke sa lailai ya, rawa ni lai duatale mai. Kevaka ga e kaukauwa sa rauti koya ga e dua, kevaka e ~~kakak~~ malumalu, ia na lai dua tale mai na mena wai.

-- E dua tale beka na ke o ni via talanoa taka?

Sa o koya sara ga oya.